

Ще однією загрозою для Держави Ізраїль є можливість використання зовнішніми силами так званої палестинської карти з метою дестабілізації внутрішньої ситуації у країні. Підтримка палестинців (зокрема «Хамасу») може змінити баланс сил усередині країни і призвести до ескалації конфлікту.

Як загрозу, але скоріше для внутрішньої політики, можна розглядати й відголос революції усередині країни. Проте такий сценарій є малоймовірним на тлі нинішньої політичної й економічної ситуації: хоч би що казали про анахронічність ізраїльського уряду, але в цій державі досить високий рівень демократизації суспільства, тут регулярно проводяться вибори і діє розгалужена мережа політичних партій.

Тому сьогодні першочерговим завданням для керівництва Ізраїлю є пошук способів протидії названим загрозам. Країні потрібно здобути нових союзників, вирішити наявні суперечності та, звісно, й далі підтримувати зв'язки з давніми однодумцями.

Найперше, з'явилася гостра потреба в активній дипломатичній діяльності задля встановлення нормальних відносин із новим урядом Єгипту. Ця арабська країна важлива для Ізраїлю не лише з безпекової, а й з економічної точки зору, адже він, наприклад, закуповує за пільговою ціною єгипетський газ, який використовують на місцевих електростанціях. Припинення його поставок змусило б Ізраїль переорієнтувати власну економіку, звичайно, із неабиякими затратами.

Другим напрямом зовнішньої політики Ізраїлю має бути пошук нових союзників чи принаймні нормалізація відносин із нинішніми партнерами. До речі, США не раз наголошували, що зацікавлені у розширенні кола прихильних до Ізраїлю держав, оскільки це послабило б регіональну ізоляцію країни.

З огляду на це заслуговує на увагу Саудівська Аравія. По-перше, країна підтримує економічну і військову співпрацю зі США та іншими державами Заходу; по-друге, Ізраїль може вдало зіграти на суперництві між Саудівською Аравією та Іраном за регіональне лідерство. До того ж раніше у двосторонніх відносинах уже були

певні зрушення: після вступу до СOT Саудівській Аравії вдалося зняти низку обмежень на торгівлю з Ізраїлем.

Ще одним потенційним партнером для Ізраїлю є Туреччина – вочевидь прозахідна держава, що мала непогані відносини з Тель-Авівом до інциденту з «Флотилією миру» у травні 2010 року [4]. Це призвело до ускладнення двосторонніх відносин, проте перспектива їх покращення все ще зберігається.

Потрібно враховувати, що наразі національні безпеці Ізраїлю також загрожують лідерські амбіції та активна дипломатична діяльність Ірану. Тож країна має протидіяти цьому, використовуючи як традиційні дипломатичні засоби, так і «спеціальні» атрибути зовнішньої політики (зокрема розвідку).

Отже, в умовах нової геополітичної ситуації, що склалася в регіоні Близького Сходу, перед Ізраїлем постали зовнішні загрози, які потребують відповідного реагування. Серед них не лише втрата колишніх союзників, посилення позицій не дружніх до Ізраїлю держав чи загострення внутрішньополітичної ситуації у країні, а й перспектива перетворення всього регіону на зону нестабільності та хаосу.

Зважаючи на те, що через арабо-ізраїльське протистояння найближче оточення Ізраїлю не було досить «дружнім» ще з часів утворення держави [1], поява нових викликів потребує активізації її зовнішньої політики на всіх зазначених напрямках.

Джерела

1. Арабо-израильский конфликт. – [Електронний ресурс]. – <http://www.middleeast.org.ua/palestina.htm>
2. Іранські кораблі вперше за 22 роки пройдуть Суецьким каналом. – [Електронний ресурс]. – <http://www.unn.com.ua/ua/news/20-02-2011/227392/>
3. Действующие фракции Кнессета. – [Електронний ресурс]. – http://www.knesset.gov.il/faction/ru/FactionCurrent_ru.asp
4. Расстрел «Флотилии мира». – [Електронний ресурс]. – <http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=139118>

Співвідношення іпотечних цінних паперів та рухомих речей

Олеся ЛУКОМСЬКА,
пошукач кафедри цивільного права
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Випуск перших іпотечних цінних паперів пов'язують з іменем короля Пруссії Фрідріха II. Адже після 7-річної війни між Австрією та Пруссією саме він увів в обіг іпотечні цінні папери для покриття дефіциту коштів у королівстві (указ від 29.08.1769 року) [12].

Незважаючи на більш як 200-річну свою історію, питання співвідношення правової природи іпотечних

цінних паперів та рухомих речей у доктрині і досі залишається дискусійним.

Досліджували його як вітчизняні науковці, зокрема В. Гостюк, Н. Кузнецова, О. Онуфрієнко, Л. Панова, В. Посполітак, В. Труба, В. Харицький, В. Яроцький, так і представники російської цивілістичної науки – М. Агарков, В. Белов, Є. Крашенінніков, Д. Мурзін,

М. Нерсесов, Г. Шевченко та інші. Здебільшого науковці уникають або навіть заперечують тотожність цінних паперів та речей як об'єктів цивільних прав. За законодавством України цінні папери належать до речей. Така позиція законодавця схиляє до висновку про те, що за своєю правовою природою іпотечні цінні папери є речами, вони мають притаманні речам ознаки і властивості. Однак у сучасних умовах такий висновок не є досить точним і обґрунтованим.

Мета статті – дослідження правової природи іпотечних цінних паперів у їх співвідношенні з рухомими речами, що, на думку автора, сприятиме чіткому розумінню правового режиму іпотечних цінних паперів.

Здатність вільного переміщення у просторі є основним критерієм, за яким у Цивільному кодексі України визначено належність тієї чи іншої речі до категорії рухомих. Іпотечні цінні папери можуть вільно переміщуватися у просторі, тому в доктрині досить часто як різновид цінних паперів їх відносять до рухомих речей [6], на які поширюється режим рухомих речей, позаяк кожен із них має свої специфічні реквізити, визначені законодавством, та посвідчує своїм змістом конкретне, унікальне майнове право його в належний спосіб легітимованого власника. Наприклад, під час передавання прав за іменним іпотечним цінним папером попередній документ анулюється, а на ім'я нового власника оформляється інший іменний цінний папір.

На думку В. Гостюка, саме наявність документа, електронного чи паперового, який засвідчує певні права власника цінного паперу, дає підстави припустити можливість поширення на цінні папери режиму рухомих речей [1]. Символічне втілення в документи, які самі по собі є тілесним рухомим майном, безтілесного майна створює можливість його використання як об'єкта зобов'язальних правовідносин. Саме в такій формі право на безтілесне майно входить в обіг на зразок тілесного майна, з яким його ідентифікують [9]. Доцільно нагадати, що розподіл речей на тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporales*) було здійснено ще в римському праві. До тілесних речей належали матеріальні об'єкти, які існують довкола, незалежно від правових приписів, тоді як до безтілесних – права, зокрема й права на чужі речі (сервітут, узуфрукт, застава тощо), вимоги та права за зобов'язаннями. Тобто безтілесні речі не мають фізичного втілення і, як зазначає К. Победоносцев, мають господарську дійсність та стверджуються виключно в юридичній уяві, тож без цієї уяви їх неможливо знайти в природі. Вони існують лише тому, що створені людською волею як права, що належать особі [8]. З часом юридичною наукою та на практиці було розроблено засоби, за допомогою яких абстрактні блага постають конкретними речами, що дає можливість власнику розпоряджатися безтілесним майном. Абстрактні блага розглядають як утілені в конкретні речі такою мірою, що з передачею цих речей відбувається і передача відповідних благ. Представники української наукової думки теж обґрунтовують віднесення всіх цінних паперів до об'єктів речового права [7] та поширення на них режиму рухомих речей [1].

Для багатьох національних правових систем є характерним віднесення усіх цінних паперів (а відповідно й іпотечних) саме до категорії рухомих речей [2]. Проте не можна не звернути уваги на наявність суттєвих відмінностей у правовій природі іпотечних цінних паперів та рухомих речей. Так, у науці цивільного права під річчю розуміють дані природою та створені людиною цінності матеріального світу, що виступають об'єктами цивільних прав [3, с. 376]. Речі є матеріальними об'єктами, які можна відчуті фізично, скажімо, на дотик, та такими, що мають економічну форму товару [4]. Отже, речі завжди мають матеріально-речову форму і водночас здатні задовольнити певні потреби особи за рахунок використання їхніх природ-

них корисних властивостей. Іпотечні ж цінні папери, зокрема за бездокументарної форми фіксації майнових прав, можуть і не мати матеріально-речової просторової форми. Тоді завдяки виключно юридичному змісту (посвідченню і забезпеченню безперешкодної реалізації майнового права) ними забезпечується правовий інтерес особи. Отже, як зазначає Г. Шевченко, суть цінного паперу як речі має похідний характер, основне й єдине призначення якої бути носієм суб'єктивних цивільних прав [11]. Так, і на думку розробників Цивільного кодексу України, папір визнається цінним не з огляду на його природні властивості, а тому, що він підтверджує право його власника на певні матеріальні блага [5].

Відомо, що регламентація відносин власності у сфері обороту рухомих речей забезпечується положеннями речового права. І такої регламентації досить. Лише стосовно деяких рухомих речей (наприклад, мисливської зброї) виникає необхідність застосування додаткових положень, установлених нормами спеціального законодавства. За регламентації правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів положення речового права є лише частиною нормативного масиву, що забезпечує регулювання таких відносин, однак завжди є необхідність застосування положень спеціального законодавства (наприклад, законів України «Про іпотеку», «Про цінні папери та фондовий ринок» тощо).

Істотною особливістю правового режиму іпотечних цінних паперів є те, що через різноманітність їхніх видів та специфічну правову природу складно визначити низку норм, які поширюють свою дію на всю сукупність відносин з цим видом цінних паперів. Установлений законодавством режим для обох можливих форм випуску іпотечних цінних паперів (документарні та бездокументарні) припускає використання положень речового, зобов'язального і спеціального законодавства. Під спеціальним законодавством розуміють положення нормативних актів, які закріплюють особливості правового режиму кожного окремого виду і форми іпотечних цінних паперів (наприклад, Закон України «Про іпотечні облигації», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» тощо). Щодо загального законодавства, тобто положень речового права, що поширюється на сукупність усіх видів іпотечних цінних паперів, то воно значно звузилося у зв'язку із закріпленням у національному цивільному законодавстві можливості випуску та обігу бездокументарних іпотечних цінних паперів.

Іпотечні цінні папери у бездокументарній формі – це інформація, що зберігається в електронному вигляді. На відміну від звичайних речей, ця властивість іпотечних цінних паперів визначається не природними властивостями. Порядок регулювання відносин у сфері випуску й обігу іпотечних цінних паперів на електронних носіях є особливим, тому що не завжди вдається використовувати традиційні законодавчі підходи. В розрізі цієї частини досліджуваного питання цікавою є пропозиція Є. Крашеніннікова – замінити правову конструкцію «бездокументарні цінні папери» на відому німецькому та швейцарському законодавству правову конструкцію «цінних прав» (*Wertrechte*), тобто не засвідчених цінними паперами, але занесених до особливого реєстру прав, що забезпечені функцією, схожою з функцією прав, утілених у цінних паперах фондового ринку [4, с. 396]. Згаданий автор є прихильником так званої документарної концепції. Сповідують цю концепцію також видатні російські цивілісти В. Белов та Є. Суханов. У рамках документарної концепції бездокументарні цінні папери розглядаються як майнові права або спосіб фіксації прав, тому вони не можуть бути визнані речами.

Зміст іпотечних цінних паперів становлять зобов'язання, адже без них не існує іпотечного цінного паперу. Саме зобов'язальна природа іпотечного цінного паперу дає можливість перевести його з однієї форми (документарної) в іншу (бездокументарну) без зміни обсягу прав за іпотечним цінним папером. Дуалістична правова природа іпотечних цінних паперів полягає в тому, що, з одного боку, іпотечні цінні папери є об'єктами права власності, які можуть передаватися на підставі договорів про відчуження майна, а з другого – вони закріплюють певний обсяг права вимог до емітента-боржника (право на отримання частки в платежах за іпотечними активами відповідно до договору про придбання іпотечних сертифікатів участі; право на отримання відсотків за іпотечними сертифікатами з фіксованою дохідністю; право власника заставної на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням тощо). Тому в юридичній літературі всі цінні папери (в тому числі й іпотечні) розглядають у двох аспектах. По-перше, як спосіб оформлення будь-яких зобов'язальних відносин (отже, можна говорити про права, засвідчені цінним папером, або про «права з паперу»); по-друге, цінні папери вважаються річчю, на яку можуть виникати як право власності, так і інші речові права, тобто вони можуть бути об'єктом різних угод, а звідси виникає «право на папір» [10].

Також слід звернути увагу на відмінність у питаннях обмеження обіговості речей та іпотечних цінних паперів. Як з теоретичної, так і з практичної точки зору видається геть неможливим вилучення з обороту або обмеження обігу іпотечних цінних паперів, оскільки це цілковито знівелювало б потребу в їх існуванні. Вилученими з цивільного обороту будуть лише ті речі, право власності на які можуть набувати окремі суб'єкти. Тому обмеження обіговості й вилучення з цивільного обігу можуть здійснюватися лише стосовно речей. Звісно, можна заперечити тим, що певний документарний іпотечний цінний папір може бути вилучений з цивільного обігу, якщо, наприклад, не відповідатиме вимогам актів цивільного законодавства України. Але таке припинення має дуже індивідуальний характер, визначається іншими чинниками та має інші правові наслідки порівняно з вилученням речей (наприклад, військової зброї).

Не можна залишити поза увагою ще дві істотні відмінності між документарними іпотечними цінними паперами та речами. По-перше, відрізняються моменти виникнення права власності на речі та іпотечні цінні папери (зокрема емісійні). Так, первинними власниками речей можуть бути їхні автори, творці, які відразу мають можливість використовувати річ за її призначенням, реалізуючи всю триаду повноважень власності. З документарними іпотечними цінними паперами все значно складніше. Так, в умовах дотримання особливого режиму на спеціалізованих поліграфічних підприємствах виготовляється бланк. Право власності виникає саме на цей бланк, а не на документарний іпотечний цінний папір (його ще не існує). Для того, щоб на бланк цінного паперу поширився відповідний правовий режим, емітент має заповнити його з дотриманням нормативних вимог та виконати інші формальні вимоги, необхідні для емісії. У цьому проміжку часу власником іпотечного цінного паперу є емітент, який, однак, не є суб'єктом посвідченого майнового права. Реалізацію ж права володіння, користування та розпорядження можуть здійснювати виключно набувачі іпотечних цінних паперів.

По-друге, різними є правові наслідки загибелі речі та іпотечного цінного паперу. Відомо, що з фізичною загибеллю речі припиняються права її власника. А загибель іпотечного цінного паперу не тягне за собою припинення втілених у ньому прав. Так, відповідно до положень глави 7 Цивільного процесуального кодексу України суд в окремому провадженні може розглянути

питання про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника (іпотечні сертифікати з фіксованою дохідністю). Можуть також бути відновлені й права власних іменних (іпотечні облигації, іпотечні сертифікати участі) та ордерно-іменних (заставна) іпотечних цінних паперів. У цьому разі власник втраченого документарного іпотечного цінного паперу має звернутися до емітента з проханням про видачу дубліката. На власника покладається обов'язок довести наявність прав на втрачений папір.

Підсумовуючи, доходимо такого висновку: правова природа іпотечних цінних паперів та речей, а також правове регулювання відносин, що виникають щодо них, мають істотні відмінності. Норми речового права в загальному масиві норм, що регулюють випуск та обіг іпотечних цінних паперів, відіграють певну, але не домінуючу роль. Правовий режим цього об'єкта цивільних прав вимагає використання положень як речового, так і зобов'язального та спеціального законодавства, що істотно відрізняє їх від речей. А тому нормативне віднесення іпотечних цінних паперів (серед усіх видів цінних паперів) до речей є необґрунтованим. З огляду на проведений у статті аналіз та стан сучасного розвитку цивілістики, вважаємо доцільним відокремлення цінних паперів (серед них також іпотечних цінних паперів) від речей та виокремлення їх у самостійний об'єкт цивільного права.

Джерела

1. *Гостюк В. І.* Цивільно-правові договори з цінними паперами за законодавством України. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03 / Київський національний університет ім. Т.Шевченка. – К., 2005. – С. 37.
2. *Гражданское и торговое право капиталистических государств.* – М.: Международные отношения, 1993. – С. 203; *Мамутов В. К., Чувпило О. О.* Господарське право зарубіжних країн: Підруч. для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Ділова Україна, 1996. – С. 156–158.
3. *Гражданское право: Учебн.: В 3-х т. Т. 1 / Абрамов Е. Н., Аверченко Н. Н., Байгушева Ю. В. и др.; Под ред. А. П. Сергеева.* – М.: РФ-Пресс, 2011. – С. 376, 396.
4. *Гражданское право: В 4-х т. Т. 1: Общая часть: Учебн. Для студентов вузов, обучающихся по направлению 521400 «Юриспруденция» / Ем В. С. и др.; Отв.ред. Е. А. Суханов.* – М.: Волтерс Клувер, 2010. – С. 400.
5. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2-х т. / Відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця.* – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. I. – С. 328.
6. *Онуфрієнко О. І.* Право власності в Україні: Навч. посібн. / О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцова, О. А. Підпригора та ін.; За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 376.
7. *Онуфрієнко О. І.* Правове регулювання випуску та обігу емісійних цінних паперів в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.04 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – С. 17–18.
8. *Победоносцев К. П.* Курс гражданского права. Ч. I: Вотчинные права. – М.: Статут, 2004 – С. 87.
9. *Саватье Р.* Теория обязательств. – М.: Прогресс, 1972. – С. 82–83.
10. *Труба В. І.* Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2-х т. / За відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. I. – С. 328.
11. *Шевченко Г. Н.* Эмиссионные ценные бумаги: понятие, эмиссия, обращение. – М.: Статут, 2006. – С. 31.
12. *Goedeck W., Kerl V.* Die deutschen Hypothekenbanken. Hrsg.: Bushgen H.E., Herrhausen A. – Frankfurt am Main, 1990. – P. 18.

Вплив релігійного чинника на формування зовнішньої політики Саудівської Аравії

Юлія МАГЕРРАМОВА,
студентка IV курсу Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Саудівська Аравія є одним із найвпливовіших гравців на Близькому Сході. Держава посідає чільне місце серед країн-експортерів нафти, на третьому місці у світі за обсягом витрат на оборонний бюджет, а за співвідношенням військового бюджету та державного – на першому. Політична система країни заснована на шаріаті – комплексі морально-етичних, релігійних, правових та соціальних норм, що традиційно спирається на Коран та Сунну (діяння Пророка). Саудівська Аравія не має писаної Конституції, застосовуючи натомість «Основи політичної системи» від 1992 року, що проголошують іслам державною релігією: «Королівство Саудівська Аравія – суверенна арабська держава. Його релігія – іслам, Конституція – книга Всевишнього Аллаха і Сунна Його Пророка». «Суди мають застосовувати норми ісламського шаріату при розгляді справ згідно з Кораном та Сунною, а також законами, декретованими правителем на основі

15

До джерел права у Саудівській Аравії також належать іджма (одностайна думка релігійних богословів) та кіяс (вирішення справи за аналогією з текстом Корану). Політична кон'юнктура умовно окреслюється трьома напрямками: праві (виступають за модернізацію і в перспективі – за створення власного ядерного потенціалу), центристи (противники соціальних реформ) та ліві (представлені духівництвом і широкими верствами населення, які виступають за радикальну ісламізацію королівства).

На особливу увагу заслуговує специфіка релігійної ситуації у державі. За офіційною статистикою, 100 відсотків населення сповідує іслам, що, як і будь-яка інша релігія, має багато течій. Зазвичай вважають, що меншість мусульман – шиїти, котрі проживають на території колишньої Перської імперії; більшість сповідує іслам сунітського напрямку (як духовні першоджерела визнано не тільки Коран, а й Сунну). Однак іслам пережив ще декілька розколів, унаслідок яких виникли десятки нових релігійних течій. Так, більшість населення королівства сповідує іслам ваххабітського напрямку. За різними даними, від 85 до 93 відсотків населення – суніти (у тому числі ваххабіти, шафіїти, ханіфіти та інші), від 3 до 15 відсотків – шиїти (ісмаїліти, зейдіти), близько 3 відсотків – християни (переважно католики). Шаріат впливає на всі сфери життя саудівського суспільства. Як зазначав засновник панісламізму, релігійно-політичний діяч XIX століття Аль-Афгані, «іслам правильний для будь-якого часу чи місця, це – і релігія, і держава, і цивілізація, і політична концепція» [2, с. 12].

Досить специфічною течією є ваххабізм. Ваххабіти (самоназва – «салафіти»), у західній літературі можна знайти назву «традиціоналісти» чи «фундаменталісти»), як і всі мусульмани, дотримуються таухіду – віри в єдиного Бога, і виконують приписи п'яти стовпів ісламу: намаз (молитва), саум (пост, якого дотримуються протягом священного місяця Рамадан), закят (милостиня), хадж (паломництво), джихад (війна за віру: малий джихад – боротьба з пороками, великий джихад – війна з багатобожниками). Ваххабізм – найбільш аскетична течія спільноти салафітів. Її головне гасло – заперечення будь-яких новацій, розуміння релігії у тому вигляді, в якому її сприймав Пророк, та орієнтація на ранне

ісламське суспільство. Активній критиці піддають таклід – слідування одній ісламській правовій школі; суфізм – розробка теоретичних основ та практичних способів спілкування людини з Богом; дервішизм – ісламське «чернецтво»; не визнається можливість посередництва між Богом та людиною. Головною метою ваххабіти вважають боротьбу за очищення релігії від «домішок», пов'язаних з етнічною чи культурною особливістю мусульманських народів. Ваххабізм – молода релігія, засновником якої вважається Мухаммад ібн Абд аль-Ваххаб (1702–1792 рр.). Сьогодні «аль-шейхів» – нащадків Аль-Ваххаба – призначають міністрами у справах релігії та юстиції Саудівської Аравії. При владі в країні – королівська сім'я Саудитів, усі міністерські портфелі розподілено між членами цієї родини.

За основним законом відмінне від ісламу віросповідання дозволено лише іноземцям, проте для них установлено досить суворі правила поведінки – заборонено продаж святкової атрибутики та святкування релігійних свят. За дотриманням норм та правил поведінки шаріату наглядає релігійна поліція (муттава). Кримінальний кодекс ґрунтується на шаріаті, правопорушення карається по-різному – від штрафу до смертної кари. І хоча Саудівську Аравію вважають державою, в якій порушуються права людини, вирoki смертної кари частіше виносять у США, аніж у королівстві. Досить складна ситуація склалася і з правами жінок. Вони не представлені в парламенті, не мають права голосу, за законом 1977 року не мають права виїжджати за кордон без супроводу чоловіка-родича, не можуть бути свідками в суді. У королівстві також офіційно заборонено діяльність політичних партій та проведення демонстрацій, що начебто суперечить ісламу.

Узявши до уваги всі ці чинники та проаналізувавши історичний досвід держави, можна визначити ступінь взаємозалежності між релігією та зовнішньою політикою країни й дослідити характер її відносин із зовнішнім світом у концептуально-доктринальному і практичному вимірах.

Мірилом впливу релігії на зовнішню політику можна вважати міжнародно-політичну ситуацію, характер завдань держави на світовій арені, а також глибину духовних переконань того чи іншого правителя. Так, під час станов-